
Esiopetuksen opetus- suunnitelma

Kuusamon kaupunki

Kasvatus- ja sivistyslautakunta 1.8.2023 (§ 78)

Sisällys

1 Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma	2
1.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.....	2
1.2 Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen	2
2 Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	4
2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	4
2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua	5
2.3 Arvoperusta	6
2.4 Oppimiskäsitys.....	6
2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa.....	7
3 Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri	8
3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet	8
3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa.....	9
3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa	10
4 Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet	13
4.1 Monipuoliset työtavat	13
4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.....	13
4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimisen alueet	15
4.3.1 Ilmaisun monet muodot	17
4.3.2 Kielten rikas maailma	20
4.3.3 Minä ja meidän yhteisömme	22
4.3.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni	24
4.3.5 Kasvan, liikun ja kehityn.....	27
4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä ja erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa ..	31
5 Lapsen kasvun ja oppimisen tuki.....	31
5.2 Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa tuen aikana	32
5.3 Kolmiportainen tuki.....	32
5.3.1 Yleinen tuki	33
5.3.2 Tehostettu tuki.....	34
5.3.3 Erityinen tuki.....	35
5.4 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot	38
6 Opiskeluhoito	39
Esiopetuksen asiakirjoja ja lomakkeita	40
ESIOPS-työryhmän jäsenet	40
Päivitykset	41

1 Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu laajassa yhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Opetussuunnitelman perusteet on päätös esiopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyöstä sekä opiskeluhuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhuollon tavoitteista. Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan. Esiopetusta ohjauksesta säädöksistä poiketen perusteasiakirjassa ja myös tässä paikallisessa suunnitelmassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi ja oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaista ilmaisua opiskeluhoito.

1.2 Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön, opiskeluhuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä. Opetuksen järjestäjä ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan.

Opetussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon seuraavat paikalliset suunnitelmat:

- varhaiskasvatussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma

Kuusamossa opetuksen järjestäjä laatii ja hyväksyy suomenkielisen esiopetuksen opetussuunnitelman. Kuusamon kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma on kaikkien esiopetussyksiköiden yhteinen ja kattaa koko kaupungin esiopetuksen. Paikallisen opetussuunnitelman rakenne ja käsitteilyjärjestys noudattelee esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden rakennetta ja järjestystä. Paikalliset täsmennykset tarkentavat sisältöjä ja kuvaavat käytänteitä; ne on kirjattu perustetekstin yhteyteen.

Esiopetuksen opetussuunnitelman lisäksi laaditaan esiopetuksen vuosisuunnitelma, jossa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa toteutetaan, sekä yksikkökohtaiset lukuvuositedotteet. Ryhmittäin laaditaan ryhmäkohtaiset oppimissuunnitelmat, joiden laatimisesta ja toteuttamisesta vastaavat esiopetuksen opettajat.

Opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että esiopetuksen henkilöstö sekä huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Myös lasten näkemyksiä kuullaan ja hyödynnetään kehittämisessä. Huoltajien ja lasten kannalta mielekkäisiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Perusopetuslaki velvoittaa laatimaan esiopetuksen opetussuunnitelman yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden tehtäviä hoitavien viranomaisien kanssa. Lasten eheän oppimisen polun turvaamiseksi on tärkeää, että muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö saa mahdollisuuden tutustua ja osallistua esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Kuusamossa esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön ja muiden toimijoiden kanssa. Muun varhaiskasvatuksen kanssa tehdään jatkuvaa, aktiivista yhteistyötä suunnitelmien laadinnassa. Kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa ja esiopetuksen opetussuunnitelmassa on samankaltainen rakenne ja ulkoasu, mikä myös osaltaan luo yhdenmukaisuutta. Yhteistyötä opetussuunnitelman laadinnassa tehdään myös perusopetuksen sekä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Lisäksi lapset ja huoltajat osallistuvat laatimiseen: vuoden 2014 suunnitelmaan (joka toimii tämän päivitetyn asiakirjan pohjana) saatiin paljon ideoita ja kehitysehdotuksia huoltajilta. Lasten osallisuus näkyy erityisesti sitaattien ja kuvien kautta. Viime vuosina lapsia ja huoltajia on vuosittain kuultu eri teemoihin liittyen, tuoreimpana esiopetuksen arvoihin liittyen. Näitä tietoja on hyödynnetty opetussuunnitelmaa laadittaessa.

Kuusamossa esiopetus järjestetään kunnallisena palveluna varhaiskasvatuksen alaisuudessa, mutta fyysisesti koulujen yhteydessä. Taajamassa on kolme esiopetuspäiväkotia (Kirkkokedolla, Nilonkaalla ja Tolpanniemessä). Sivukylien esiopetus suunnitellaan vuosittain ilmoittautumisen perusteella. Sivukylien kouluilla (tällä hetkellä Mäkelässä, Rukalla ja Käylässä) toimii joko erillinen esiopetusryhmä tai esi- ja alkuopetuksen muodostama yhdysluokka. Mikäli jollakin koululla ei järjestetä esiopetusta, ohjataan lapset muihin yksiköihin kokonaistilanteen ja mahdollisen varhaiskasvatuksen tarpeen mukaisesti.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on perusopetuslain turvaama oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kehityksen ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Myös lapsen kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta. Kuusamossa jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen oppimissuunnitelma. Tuen tarpeen edellyttäessä laaditaan pedagoginen arvio, tehostetun tuen oppimissuunnitelma, pedagoginen selvitys ja/tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Esiopetuksen opetussuunnitelma julkaistaan Kuusamon kaupungin internet-sivuilla. Huoltajia tiedotetaan vanhempainilloissa ja/tai tiedotteissa sekä muita tahoja tarpeen mukaan.

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin tarkoitus on esiopetuksen laadun kehittäminen ja lasten oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen opetussuunnitelman ja sitä tarkentavan vuosittaisen suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi on osa arviointitehtävää ja siihen perustuvaa kehittämistä. Opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen yksiköiden tuottaman tiedon lisäksi esiopetuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallisten arviointien ja kehittämishankkeiden tuloksia. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa edistää avointa ja rakentavaa itsearviointia.

Kuusamossa esiopetuksen ja opetussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti. Esiopetushenkilöstö osallistuu arviointi- ja kehittämistyöhön mm. työpaikkakokouksissa, kehityskeskusteluissa sekä toimintakauden arvioinnin yhteydessä. Esiopetuksen opettajien työtehtäviin kuuluu myös toiminnan arviointi ja kehittäminen, ja sille on varattu säännöllisesti ns. sak-aikaa. Lapsille järjestetään omia kokouksia ja he arvioivat omalta osaltaan opetusta ja toimintaa. Huoltajat osallistuvat arviointiin ja kehittämiseen vanhempainilloissa ja lapsen esiopetuskeskusteluissa. Lisäksi erilaisia huoltajille suunnattuja kyselyitä tai arviointeja tehdään säännöllisesti. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen, Karvin, mukaista arviointia tehdään myös säännöllisesti varhaiskasvatuksen arviointiryhmän ohjeistusten mukaisesti.

2 Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

2.1 Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen

tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia. Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan luvussa 5.3.3. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava opiskeluhoito ovat maksuttomia. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottaen vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvussa 3.

Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain mukaisia kasvatustieteellisiä ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.

2.2 Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Tavoitteena on, että jokaisen lapsen oppimisen polku etenee ja jatkuu joustavasti lapsen tarpeiden pohjalta. Esiopetuksen velvoittavuudesta johtuen lähtökohtana on, että lapsi osallistuu esiopetukseen säännöllisesti. Kuusamossa jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan oppimissuunnitelma. Nivelvaiheissa (varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta alkuopetukseen) tehdään yhteistyötä sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen kanssa. Huomiota kiinnitetään erityisesti tiedonsiirtoon.

2.3 Arvoperusta

Kuusamossa esiopetuksella on yhteinen arvoperusta muun varhaiskasvatuksen kanssa. Arvot on kirjattu lapsen näkökulmasta (kuvio 1).

Kuvio 1. Esiopetuksen arvot Kuusamossa

2.4 Oppimiskäsitys

Esiopetuksen oppimiskäsitys on yhteinen muun varhaiskasvatuksen kanssa. Oppimiskäsityksen mukaan lapsen maailmankuva rakentuu hänen aikaisempiin kokemuksiinsa, käsityksiinsä ja tietoihinsa. Lapsella on aktiivinen rooli uuden tiedon rakentajana, mikä tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten lasten, esiopetusyhteisön aikuisten ja ympäristön kanssa. Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteen eri alueisiin liittyvä itseilmaisu ovat lapsen maailmassa ominaisia tapoja ajatella ja toimia. Luottamuksellisessa ja positiivisessa ilmapiirissä toimiessaan lapsi kokee oppimisen iloa. Oppimisessa painottuu sosiaalisuus, vuorovaikutusellisuus ja yhteistoiminnallisuus. Yhteistoiminnallinen oppiminen on työtapaa, jossa pienryhmissä toimimalla pyritään yhteiseen päämäärään. Työtapaa kehittää lasten yhteistyötaitoja, sosiaalisia taitoja sekä vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja.

Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta on tärkeää huomioida lapsen sen hetkinen ja tuleva herkkyyskausi. Herkkyyskausien aikana lapsi osoittaa mielenkiintoa uusia asioita kohtaan ja oppiminen on luontevaa ja mielekästä. Sensitiivinen (eli lapsen tunnemaailmaa ymmärtämään pyrkivä) kasvattaja havaitsee lapsen herkkyyskaudet, kannustaa lasta kehityksen ja ikätason mukaiseen toimintaan sekä tukee lapsen itsetuntoa. Kokemuksellinen, toiminnallinen ja tutkiva oppiminen sekä mahdollisuus tarkastella asioita leikin kautta ovat esiopetuksessa keskeisiä toimintatapoja.

2.5 Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Sillä tarkoitetaan myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän vahvistuen vähitellen. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työnteko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittämisessä on tärkeä huomioida, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan. Laaja-alainen osaaminen Kuusamon esiopetuksessa on kuvattu ohessa (kuvio 2).

Ajattelun ja oppimisen taitojen kehittyminen	<ul style="list-style-type: none"> • Oppimisen ilo, leikki ja mielikuvitus • Elämykset ja kokemukset • Ihmettely ja kysely • Lapsen rohkaisu ja auttaminen
Kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Sosioemotionaaliset taidot • Ilmaisutaidot • Lähiympäristöön ja kulttuuriin tutustuminen • Arvostaminen • Ystävällisyys ja hyvät tavat
Itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen vahvistaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Työskentelytaidot sekä itsenäisyys ja omatoimisuus • Hyvinvointi ja turvallinen arki • Ryhmän "pelisäännöt" • Liikunta
Monilukutaidon kehittämisen tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Erilaisiin lukutaitoihin tutustuminen: peruslukutaito, numeerinen lukutaito sekä kuva- ja medialukutaito • Erilaisiin teksteihin tutustuminen: kirjoitetut, puhutut, audiovisuaaliset tai digitaaliset tekstit • Tekstien tuottaminen, käyttäminen ja tutkiminen • Lapsen osallisuus ja aikuisen malli
Tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen edistäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Välineisiin, palveluihin ja peleihin tutustuminen • Kokeileminen ja tuottaminen • Vuorovaikutustaitojen ja oppimisen tukeminen
Osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen kuulluksi tuleminen ja osallisuus • Lapsen vaikuttamismahdollisuudet • Auttaminen ja avunpyytäminen

Kuvio 2. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja sisällöt

Kuusamon esiopetuksen laaja-alaisessa osaamisessa painotamme erityisesti sosioemotionaalisten taitojen tukemista, työskentelytaitojen vahvistamista sekä oppimisen iloa.

Laaja-alaisen osaamisen toteutumista arvioidaan ja kehitetään esiopetushenkilöstön kehityskeskusteluissa, työpaikkakokouksissa, palaverissa ja koko toimintakauden arvioinnin yhteydessä. Myös huoltajilta ja lapsilta saatua palautetta (esim. palautekyselyt, esiopetuskeskustelut, lasten havainnointi ja arkikeskustelut) hyödynnetään laaja-alaisen osaamisen arvioinnissa ja kehittämisessä.

3 Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

3.1 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetuksen säädökset, arvot, oppimiskäsitys ja tavoitteet. Sitä muovaavat myös johtamisrakenteet ja käytännöt, henkilöstön ammattitaito sekä käytettävissä olevat tilat, välineet ja materiaalit. Toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa käytännöissä ja vaikuttaa aina lasten kohtaaman esiopetuksen laatuun. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia. Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja sisällöt Kuusamon esiopetuksessa on kuvattu ohessa (kuvio 3).

Kaikille yhteinen esiopetus	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilöllisyys • Inklusiivinen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukeva toiminta • Sopivat oppimisen haasteet sekä kasvun ja oppimisen tuki • Yhteisöllisyys • Avoimuus
Oppimisen ja oivalluksen ilo	<ul style="list-style-type: none"> • Leikki • Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat • Lapsen rohkaisu • Yrittämään ja kokeilemaan kannustaminen • Lapsen aloitteiden huomioiminen • Riittävä aika
Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteistyö • Vastuunotto • Osallisuus
Hyvinvointi ja turvallinen arki	<ul style="list-style-type: none"> • Avoin vuorovaikutus sekä aikuisen läsnäolo ja ohjaus • Kunnioitus, huolenpito ja välittäminen • Sosiaalisten taitojen vahvistaminen ja toisten huomioonottaminen • Tunteiden tunnistaminen ja säätöminen sekä ristiriitojen ratkaiseminen • Terveelliset elämäntavat sekä fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus • Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen • Mahdollisuus rauhoittumiselle

Kuvio 3. Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja sisällöt

Toimintakulttuuria kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista sekä henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään samoin kuin laaja-alaisen osaamisen toteutumista (ks. luku 2.5).

3.2 Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Oppimisympäristö käsittää fyysisen lähiympäristön, psyykkisen ilmapiirin sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen. Kasvattajien vastuu ja velvollisuus on edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista kaikissa ympäristöissä ja tilanteissa, joissa lapsen kanssa toimitaan esiopetuspäivän aikana.

Esiopetushenkilöstön tehtävänä on suunnitella ja luoda oppimisympäristö, jossa lapsen on mahdollista ennakoita tilanteita, tapahtumia ja aikuisten odotuksia. Pysyvät, toistuvat ja ennakoitavat asiat lisäävät lapsen turvallisuuden ja hallinnan tunnetta. Tarvittaessa esiopetuksessa käytetään perusopetuslain mukaisia kasvatustilanteita.

Hyvän oppimisympäristön tunnusmerkkejä ovat muuntuvuus sekä oppimisympäristön jatkuva havainnointi ja arviointi. Lasten osallisuus ympäristön suunnittelussa, lapselle ominaisten toimintatapojen toteutuminen, pienryhmätoiminnan mahdollistuminen, esteettömyys sekä esteettisyys ja viihtyisyys ovat elementtejä hyvälle kasvu- ja oppimisympäristölle. Henkilöstön tärkeä tehtävä on suunnittelun ja oman toimintansa avulla vähentää kiirettä, rauhattomuutta ja melua. Lapsen ajatusten, kokemusten ja taitojen syntyminen vaatii aikaa ja rauhaa. Kiireetön ja rauhallinen ilmapiiri edistää koko yhteisön hyvinvointia. Ympäristön turvallisuus on kaiken perusta. Ympäristöllä voidaan vaikuttaa kannustavasti lapsen omatoimisuuteen.

HYVÄ FYYSINEN YMPÄRISTÖ

- * Lapselle ominaiset tavat toimia toteutuvat.
- * Lapsen mielenkiinto, uteliaisuus ja innostus kokeilemiseen ja oppimiseen herää.
- * Leikki ja muu toiminta voidaan eriyttää pienempiin ryhmiin. Lapsella on tilaa leikkiin ja rauhoittumiseen.
- * Lasten leikin kehitysvaiheet on otettu huomioon leikkiympäristössä.
  - * Lapsen osallisuus sekä suunnitteluun että arviointiin mahdollistuu.
- * Sisä- ja ulkotilojen välineistö on rikas, monipuolinen ja lasta leikkimään ja tutkimiseen houkutteleva ja innostava.
- * Välineistö on lasten käytössä.
- * Hyödynnetään lähiympäristöä, luontoa ja vuodenaikojen vaihtelua.

HYVÄ PSYKKINEN YMPÄRISTÖ

- * Lapsille puhutaan myönteiseen äänensävyyn ja otetaan katsekontakti.
- * Kuunnellaan ja tunnustetaan lapsen huolenaiheita ja vastataan niihin lämpimästi.
- * Lasten erilaisuus tunnustetaan, otetaan huomioon ja hyväksytään.
  - * Lapsille osoitetaan lämpöä ja kiintymystä.
- * Lapset saavat lohtua ja pääsevät syliin sitä tarvitessaan.
- * Lasten mielipiteitä, kysymyksiä ja toiminta-aloitteita kuunnellaan ja niihin vastataan.
  - * Lasten itsetuntoa tuetaan kehumalla, rohkaisemalla ja tarjoamalla onnistumisen mahdollisuuksia.
  - * Kasvattajat arvostavat arjen kaikkia tilanteita lasten oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta tärkeinä tilanteina ja toimivat niissä lasten oppimista ja hyvinvointia edistäen.

HYVÄ SOSIAALINEN YMPÄRISTÖ

- * Kasvattajien keskinäinen vuorovaikutus on hyväksyvää, positiivista ja toimii mallina lapsille.
- * Kasvattajat edistävät hyvän ilmapiirin syntymistä ja luovat lapsille mahdollisuuden kokea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta.
- * Kasvattajat vaalivat lasten ystävyssuhteiden rakentamista ja jatkuvuutta.
- * Lasten keskinäisiä sosiaalisia suhteita tuetaan.
- * Henkilöstön ja vanhempien vuorovaikutus on arvostavaa ja avointa. Vanhemmat nähdään tärkeänä osana sosiaalista yhteisöä.
- * Erilaisia mielipiteitä kuunnellaan ja kunnioitetaan ja niistä keskustellaan rakentavasti.

Varhaiskasvatusympäristön arviointi (lähde: Ediva)

Oppimisympäristöä arvioidaan jatkuvasti esiopetusvuoden aikana. Lasten havainnointi antaa tärkeää tietoa oppimisympäristön toimivuudesta. Erilaisilla kokeiluilla ja ympäristön muokkauksilla

saadaan viriteltyä motivaatiota ja oppimisen iloa. Oppimisympäristöä arvioidaan lisäksi esiopetus- henkilöstön kehityskeskusteluissa, työpaikkakokouksissa, palaverissa sekä koko toimintakauden arvioinnin yhteydessä. Myös huoltajilta ja lapsilta saatua palautetta hyödynnetään oppimisympäristön arvioinnissa ja kehittämisessä.

3.3 Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalvelujen henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen opiskeluhuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Esiopetuksen yhteistyötahoja Kuusamossa on kuvattu kuviossa 4.

Kuvio 4. Esiopetuksen yhteistyötahoja

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmista kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajia tiedotetaan kuljetuksista ja opiskeluhuollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Kuusamon esiopetuksessa toteutetaan yhteistyötä ja huoltajien osallisuutta muun muassa seuraavasti:

- Huoltajat ilmoittavat lapsensa esiopetukseen sähköisen järjestelmän Wilman kautta.
- Ennen esiopetuksen alkamista (edellisenä keväänä) järjestetään tutustumispäivä.
- Jokaisesta lapsesta laaditaan oppimissuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Samalla sovitaan yhteistyökäytänteistä perheen yksilöllisten toiveiden ja tarpeiden mukaisesti.
- Huoltajia tiedotetaan lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta sekä esiopetus toiminnasta mm. keskustelujen, tiedotteiden ja/tai Wilman välityksellä.
- Yksikkökohtaisesti järjestetään vanhempainiltoja ja muita yhteisiä tapahtumia (kuten perheiltoja tai juhlia).

Eskarin perheilto hihtomaassa

- Lapset puheeksi -menetelmä: Esiopetuksessa Lapset puheeksi -keskusteluja ja/tai -neuvonpitoja käydään tarvittaessa. Menetelmän pyrkimyksenä on tukea lapsen ja perheen hyvinvointia, suotuisaa kehitystä sekä ehkäistä mahdollisia häiriöitä. Yhdysluokissa luokanopettaja voi aikaistaa lasten LP-keskustelut esiopetusvuodelle, sillä lapset jatkavat pääsääntöisesti saman opettajan opetuksessa ensimmäisellä luokalla.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämässä huomioon.

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedonsiirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä opiskeluhuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia sääntöjä. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua.

Kuusamossa esiopetuksen tutustumispäivä järjestetään keväällä ennen esiopetuksen alkua. Mikäli lapsi on ollut aiemmin varhaiskasvatuksessa, siirretään tiedonsiirtolomake ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tulevaan esiopetusyksikköön. Nämä asiakirjat toimivat pohjana tulevalle esiopetuksen oppimissuunnitelmalle. Tarvittaessa keväällä tai kesällä järjestetään tiedonsiirtopalavereita. Kesken lukuvuoden muualta Kuusamon esiopetukseen siirtyville tai toiseen esiopetusyksikköön siirtyville lapsille (esim. muuton takia) järjestetään oma tutustuminen. Lapset sijoitetaan pääsääntöisesti oman oppilasalueensa mukaiseen esiopetusyksikköön. Toimintatapa sujuvoittaa tulevaa kouluun siirtymistä.

Esiopetusvuoden keväällä esiopetuksen opettajat toimittavat huoltajien kanssa yhteistyössä laaditut oppimissuunnitelmien liitteet (oppimissuunnitelman liite 2: arviointi ja tiedonsiirto) tulevan koulun erityisopettajalle, joka puolestaan toimittaa ne eteenpäin tulevalle luokanopettajalle. Mahdolliset pedagogiset asiakirjat siirtyvät kouluun Wilman välityksellä. On myös mahdollista, että koulun erityisopettajat vierailevat keväällä esiopetusryhmissä tai että esiopetuksen opettaja ja erityisopettaja käyvät tulevista koululaisista siirtokeskusteluja. Kouluun tutustuminen järjestetään ennen koulun alkua, edellisenä keväänä. Aamu- ja iltapäivätoiminnasta tiedotetaan kouluun ilmoittautumisen yhteydessä. Tarvittaessa keväällä pidetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan järjestämiä tiedonsiirtopalavereita.

Yhdysluokassa nivelvaiheen muutos lapsille on hyvin pieni verrattuna erillisiin esiopetusryhmiin, sillä opettaja ja ympäristö säilyvät pääsääntöisesti samoina.

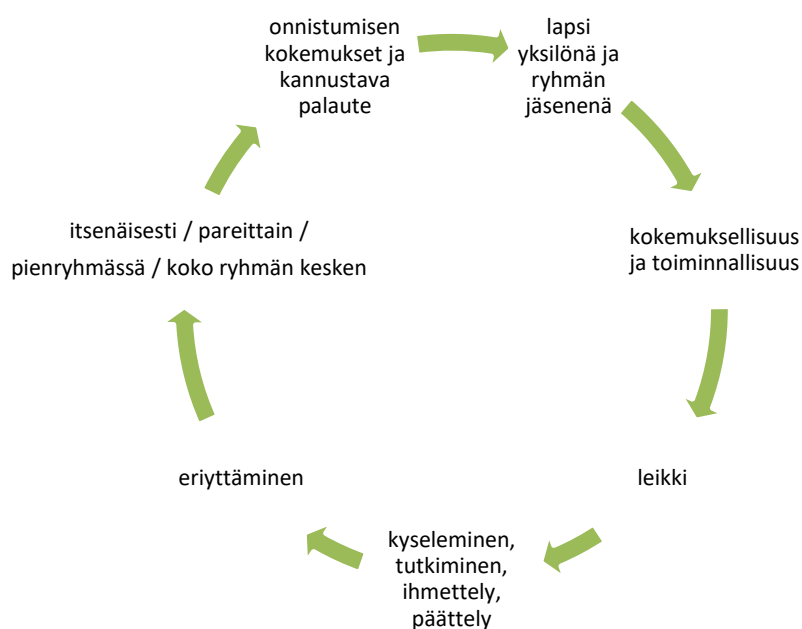
Joidenkin lasten kohdalla on tarpeen, että lapsi kertaasi esiopetuksen tai koulun aloitus järjestetään muutoin yksilöllisesti. Näissä tilanteissa yhteistyö suunnitellaan lapsikohtaisesti.

4 Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

4.1 Monipuoliset työtavat

Esiopetuksessa ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa toimintaa. Työtapojen valinnassa korostuu kokemuksellisuus ja toiminnallisuus. Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde.

Työtavat valitaan ja niitä käytetään tarkoituksenmukaisesti huomioiden lapset yksilöinä ja ryhmänä. Lapset otetaan toiminnan suunnitteluun ja työtapojen valintaan mukaan. Esiopetusyksiköistä tulee löytyä riittävästi leikkiin ja oppimiseen soveltuvia materiaaleja ja välineitä. Myös eriyttäminen mahdollistuu luontevasti valitsemalla sopivat työtavat. Työskentelyn tavoitteena on tukea lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä – toisin sanoen, on tärkeää luoda onnistumisen kokemuksia ja antaa kannustavaa palautetta. Työtapoja valitessa huomioidaan seuraavia seikkoja (kuvio 5):

Kuvio 5. Työtavan valinnassa huomioitavaa

Työtapoja arvioidaan jatkuvasti osana esiopetustoimintaa: arvioinnin pohjana toimii lasten havainnointi. Työtapoja arvioidaan myös esiopetushenkilöstön kehityskeskusteluissa, työpaikkakokouksissa, palavereissa ja koko toimintakauden arvioinnin yhteydessä. Lisäksi huoltajilta ja lapsilta saatua palautetta hyödynnetään työtapojen arvioinnissa ja kehittämisessä.

4.2 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on tärkeä osa esiopetusta. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat esiopetuksen opettajan johdolla muut lasta ohjaavat aikuiset sekä lapsi ja hänen huoltajansa. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista. Huoltajilta ja aiemmasta varhaiskasvatuksesta saadut tiedot ovat tärkeitä perustietoja arvioinnin pohjalla (keskustelut, tiedonsiirtolomakkeet ja lapsen

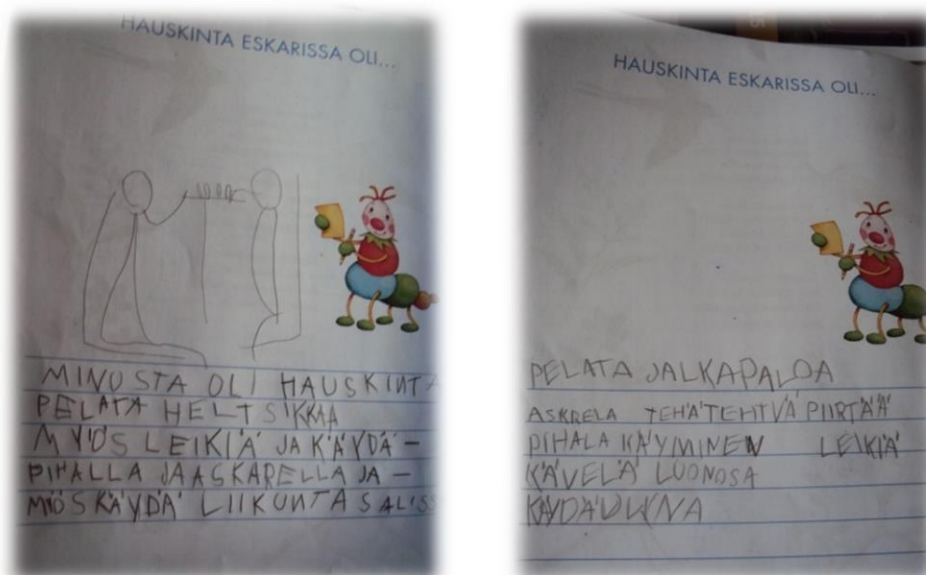
varhaiskasvatussuunnitelmat). Arviointia tehdään myös Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen, Karvin, materiaalien avulla. Tätä työskentelyä ohjaa Kuusamon varhaiskasvatuksen arviointiryhmä; arviointikohteet, -menetelmät ja aikataulu sovitaan lukuvuosittain.

Kuusamossa jokaiselle esiopetuksen lapselle laaditaan syyslukukauden aikana henkilökohtainen oppimissuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Tukea tarvitsevien lasten tukitoimenpiteet kirjataan Wilmaan. Tarvittaessa lapselle laaditaan Wilmaan pedagogisia asiakirjoja (pedagoginen arvio, tehostetun tuen oppimissuunnitelma, pedagoginen selvitys, HOJKS), joita myös arvioidaan ja seurataan. Mikäli esiopetusyksikkö vaihtuu kesken lukuvuoden, toimitetaan lapsesta laadittu oppimissuunnitelma (ja muut mahdolliset asiakirjat) uuteen yksikköön. Esiopetuksen opettajilla on myös mahdollista keskenään keskustella oppimisen kannalta olennaisista asioista.

Keväällä arvioidaan lapsen oppimissuunnitelmaa sekä kirjataan yhteistyössä huoltajien ja lapsen kanssa tiedonsiirtolomake perusopetukseen. Myös arviointikeskustelu huoltajien kanssa on mahdollinen.

Esiopetuksessa lapsille annetaan säännöllisesti kannustavaa ja rohkaisevaa palautetta. Lapsella tulee olla myös mahdollisuus itsearviointiin (esim. itsearviointi-lomake). Lapsille voidaan järjestää omia kokouksia, joissa on myös mahdollista arvioida esiopetusta sekä lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Lukuvuoden päättyessä lapsille annetaan osallistumistodistus. Kuusamossa on käytössä kaupungin yhteinen esiopetuksen todistus.

Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute (esim. palautekyselyt, esiopetuskeskustelut, lasten havainnointi ja arkikeskustelut) otetaan toiminnan kehittämässä huomioon.

Lasten itsearviointia voidaan toteuttaa esimerkiksi piirtämällä tai kirjoittamalla

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi (esim. kehityskeskustelut ja toiminnan arviointi) on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Oheiseen kuvioon (kuvio 6) on koottu vuodenajoittain esiopetuksen arviointiin liittyviä seikkoja.

Kuvio 6. Arvioinnin vuodenaajat

*Eskarilainen totesi touhujensa lomassa:
"Jos kerta työn alottaa, ni eikö se oo sama tehä kunnolla!"*

4.3 Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimisen alueet

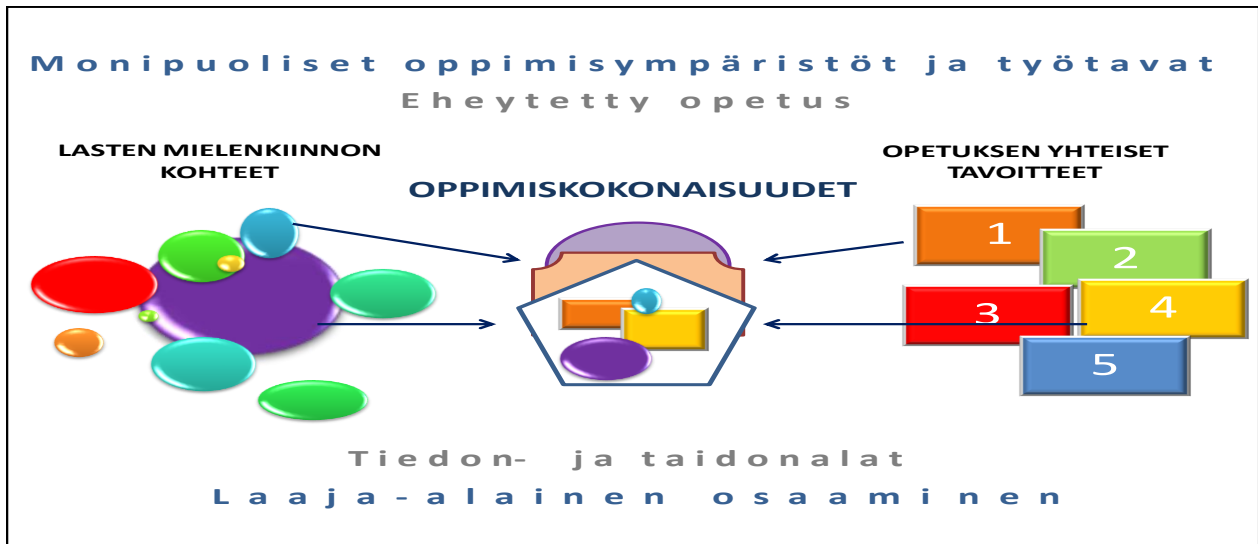
Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Kuusamossa oppimiskokonaisuudet on yhtenäistetty varhaiskasvatuksen oppimisen alueiden kanssa. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset tavoitteet. Eri alueiden tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla.

Lasten mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon oppimissuunnitelmaa laadittaessa: oppimissuunnitelmassa on lapsen osuus, jossa kartoitetaan lapsen kiinnostuksen kohteita ja toiveita esiopetukselle. Lapsen mielenkiinnon kohteita pohditaan oppimissuunnitelmaa laadittaessa myös huoltajan ja esiopetuksen opettajan näkökulmasta. Lisäksi yksittäisten lasten ja lapsiryhmän toiminnan,

etenkin leikin, havainnointi antaa henkilöstölle tietoa lasten mielenkiinnon kohteista. Lasten näkökulmasta ajankohtaisten asioiden seuraaminen, esimerkiksi lasten kulttuuriin liittyen, antaa kasvattajille vinkkejä, mikä voisi kiinnostaa lapsia.

Kuviossa 7 kuvataan oppimiskokonaisuuksien muodostaminen.

Kuvio 7. Oppimiskokonaisuuksien muodostaminen (Esiopetuksen opetus suunnitelman perusteet 2014: 31)

Esiopetuksen oppimiskokonaisuudet koostuvat viidestä alueesta (kuvio 8).

Kuvio 8. Esiopetuksen oppimiskokonaisuudet

Esiopetuksen tavoitteet ja sisällöt on kuvattu tässä luvussa oppimiskokonaisuuksittain. Lukujen alkuun on kirjattu esiopetuksen yhteiset tavoitteet ja sisällöt Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014: 31–38) mukaisesti. Lukujen lopussa oppimisen alueet on jaettu yksityiskohtaisempiin sisältöihin sekä tuotu niihin paikallinen näkökulma.

Paikallinen luonto ja sen arvostus ovat kuusamolaisille tärkeitä. Kuvassa esioppilaan ottama luontokuva.

Säännöllinen ulkoilu on tärkeä osa esiopetusta. Ulos voidaan mennä vaikkapa taiteilemaan.

4.3.1 Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, käsitöiden, kuvataiteellisen sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 31)

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähi-seudun kulttuuritarjontaa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 31)

Musiikki

- Laulu yhdessä ja yksin (soolo - tutti)
- Soittaminen: rytmii- ja kehosoitinmet sekä muut soitinmet (esim. kantele, kitara ja piano)
- Musiikin ja äänien kuunteleminen ja tuottaminen
- Eri musiikkityyleihin tutustuminen
  - esim. klassinen musiikki, lastenlaulut ja perinnelaulut
- Integrointi muihin aineisiin
  - esim. musiikkiliikunta, musiikkimaalaus ja tarinoiden elävöittäminen
- Musiikin rakenteeseen tutustuminen
  - rytmi, tempo, melodia ja kesto
- Konserttikäynnit, solistivierailut tms. mahdollisuuksien mukaan

*”Vuosi mukanaan toi,
monet hetket iloiset:
syksyn, talven, kevään ja kesän,
leikit parhaat ja muistot suloiset.”*

(Laulu: Hauska matka eskariin)

Käsityöt

- Askartelu: leikkaus ja liimaus
- Pehmeät ja kovat materiaalit
  - esim. massa, pahvi, kangas, puu, lanka, metalli, paperi ja luonnonmateriaalit
- Tekstiilityö
  - esim. ompelukuvat, pujottelu, painanta, solmut, sormivirkkaus sekä lanka- ja kangastyöt
- Tekninen työ
  - esim. naulaaminen, sahaaminen, poraaminen ja hiominen
- Käsityöperinteeseen ja -kulttuuriin tutustuminen
- Pitkäkestoisen projektityön toteuttaminen

Eskarilaisten tekemiä puutöitä

Kuvataide

Piirtäminen

- esim. lyijykynä, puuvärit, tussit, vahavärit ja hiili

Maalaaminen

- esim. vesivärit, sormivärit ja pullovärit

Rakentelu:

- esim. rakennussarjat, puu, pahvi, kankaat, huonekalut sekä luonnonmateriaaleista hiekka, savi ja lumi

Kuvallinen kerronta ja mielikuvat (esim. taideteokset)

Värit ja muodot sekä valo ja varjo

Median hyödyntäminen

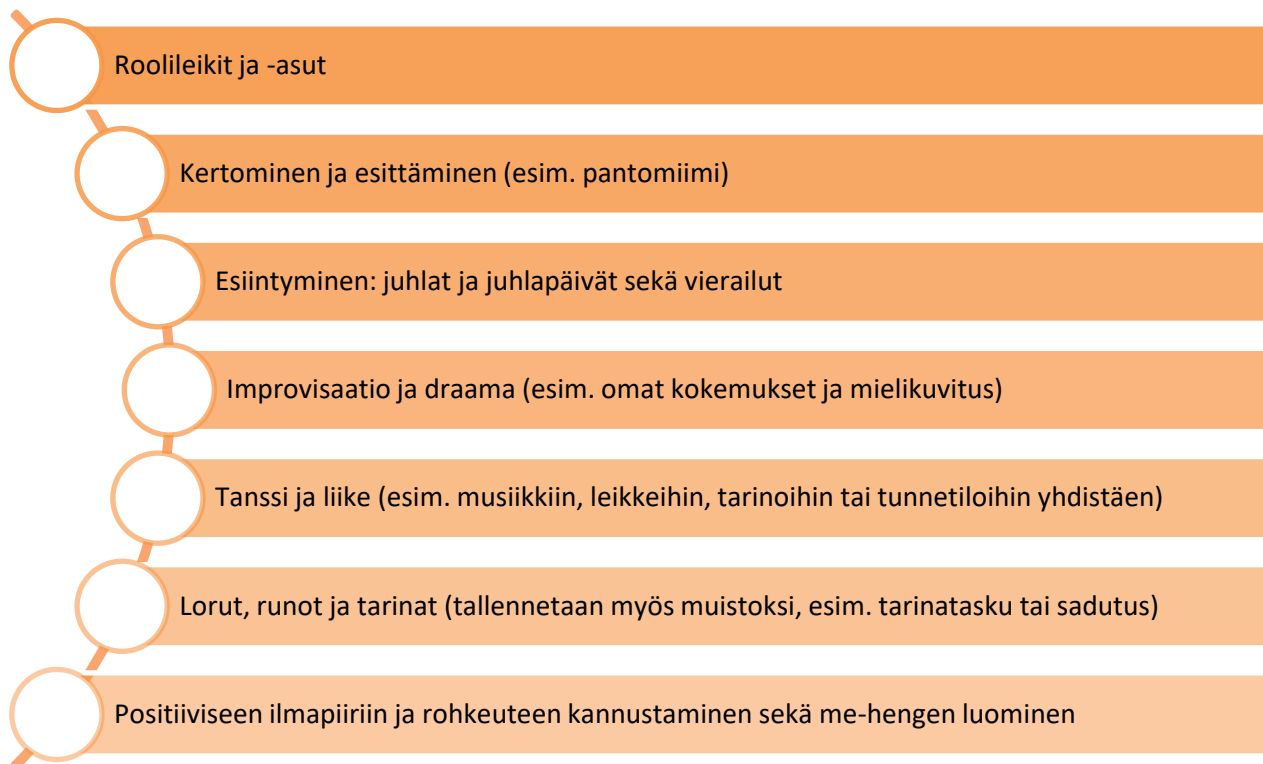
- esim. kuvat, kirjat, lehdet, tietokoneet ja tablet-laitteet

Vierailut, näyttelyt tai taidekuvat

Eskariryhmän yhdessä toteuttama vesiaiheinen kuvataidetyö

Suullinen ja kehollinen ilmaisu

4.3.2 Kielten rikas maailma

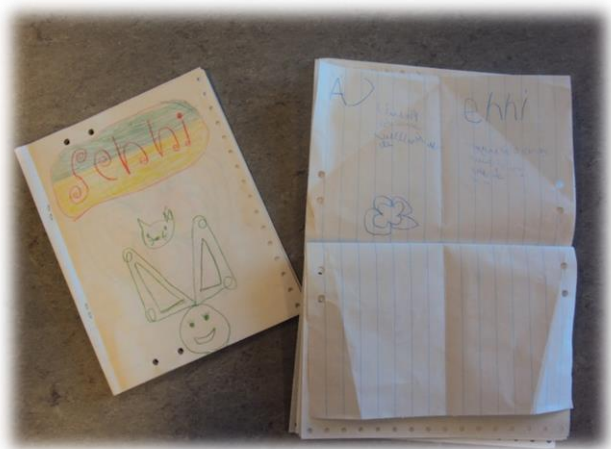
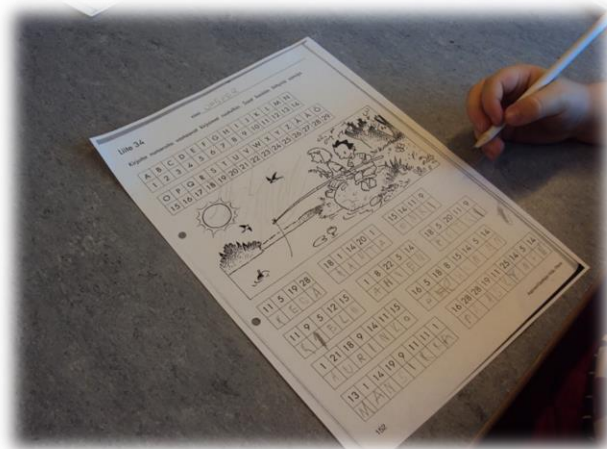
Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetuksessa kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten **kielellisten taitojen** kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 32)

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 33)

Puhe ja ilmaisu

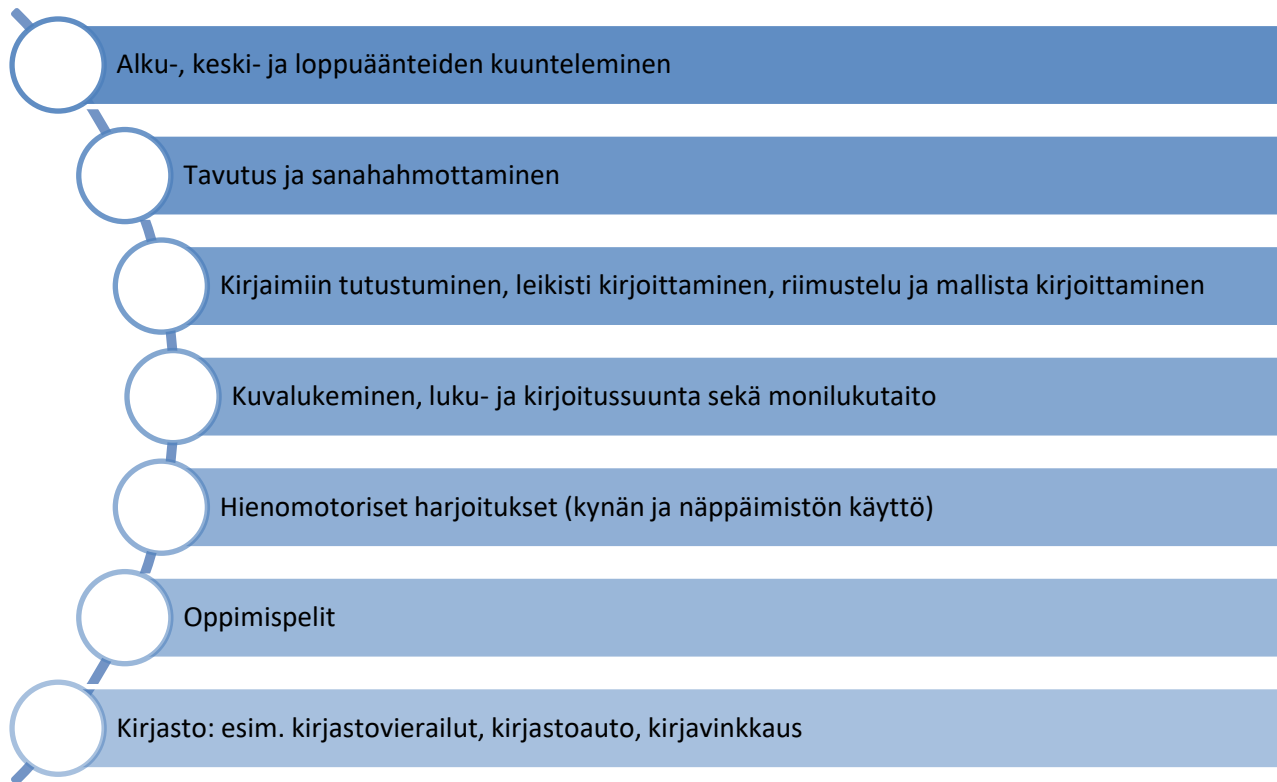
- Erilaiset tekstit: runot, lorut, riimit, hokemat, sadut, tarinat, tietotekstit, sadutus, digitarinat jne.
- Arkikeskustelut ja opetuskeskustelut sekä fakta ja fiktio
- Äänne-, tavu- ja sanaleikit
- Kuvalukutaito ja monilukutaito
- Näytelmät, nukketeatteri ja pantomiimi
- Roolileikki ja omaehtoinen leikki
- Murresanat kielen rikastuttajana, vieraskieliset laulut ja leikit sekä viittomat

Esiopetuksessa tutustutaan kirjaimiin ja äänneisiin sekä tuotetaan erilaisia tekstejä

*Lapset miettivät V:llä alkavia sanoja.
Eräs poika viittasi ja sanoi:
"Vatulointi."
Opettaja kysyi:
"Tiedätkö, mitä se tarkoittaa?"
Poika vastasi:
"Jappastaan, että laitetaanko rahkaa sinne vai tänne."*

Luku- ja kirjoitusvalmiudet

Opettaja kysyi lapselta: "Mihin Aune ja vene päättyy?" Lapsi vastasi: "Rannalle!"

4.3.3 Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään **historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten** näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunnetaitojen kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 34)

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

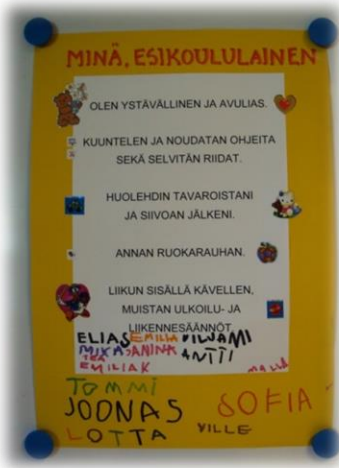
Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdinnoilleen ja ihmettelylelle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 34)

Historia

- Lähiympäristön historialliseen henkilöön, kohteeseen tai tapahtumaan tutustuminen (esim. kotiseutumuseo)
- Muuhun lapsia kiinnostavaan historialliseen tapahtumaan, henkilöön, kulttuuriin tai kulttuuriperintöön tutustuminen myös mahdollista
- Juhlaperinteiden ja liputuspäivien huomioiminen
- Kertomukset sekä perinneleikit ja -laulut

Yhteiskunta

- Lähiyhteisön tai yhteiskunnan ajankohtaisista asioista keskusteleminen
- Mediaan tutustuminen ja median tuottaminen leikinomaisesti
- Mediatarjonnan sisällön ja todenmukaisuuden pohdiskelu
- YK:n lasten oikeuksiin tutustuminen
- Ryhmän sääntöjen laatiminen ja kehittäminen lasten kanssa
- Osallistumis- ja vaikuttamiskokemusten mahdollistaminen

Yhdessä sovitut säännöt

Paikallisia vierailukohteita: koulumuseo ja Pyhän Ristin kirkko

Eettinen kasvatus

- Lasten ohjaaminen tunteiden tunnistamiseen ja säätelyyn sekä ristiriitojen ratkaisuun rakentavasti
- Lasten ohjaaminen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen toimintaan ja ajatteluun
- Lasten ohjaaminen ystävällisyyteen ja vastuullisuuteen sekä kohteliaisuuteen ja hyvien tapojen noudattamiseen
- Ystävyyden, toisen kunnioittamisen, ilon ja pelon aiheiden, tyttöinä ja poikana olemiseen liittyvien oletusten sekä oikean ja väärän pohdiskelu
- Roolileikit, sadut ja kertomukset
- Erilaisten materiaalien tai mallien hyödyntäminen (esim. tunnekortit, vertaissovittelumenetelmä MiniVerso)

Katsomuskasvatus

- Lapsiryhmässä läsnä oleviin uskontoihin ja katsomuksiin tutustuminen
- Uskonnolliset tai katsomukselliset juhlat
- Ajankohtaiset tapahtumat tai vierailut (esim. pyhäkoulu tai kirkkovierailut)
- Lasten ohjaaminen kunnioittamaan ja ymmärtämään erilaisia katsomuksellisia perinteitä, tapoja ja käsityksiä
- Erilaisten elämäkysymysten pohdiskelu yhdessä toisten kanssa

4.3.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on **matemaattisten taitojen** opettelu sekä **teknologia- ja ympäristökasvatusten** toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja päättelämällä. (Esiopetuksen opetus suunnitelman perusteet 2014: 35)

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

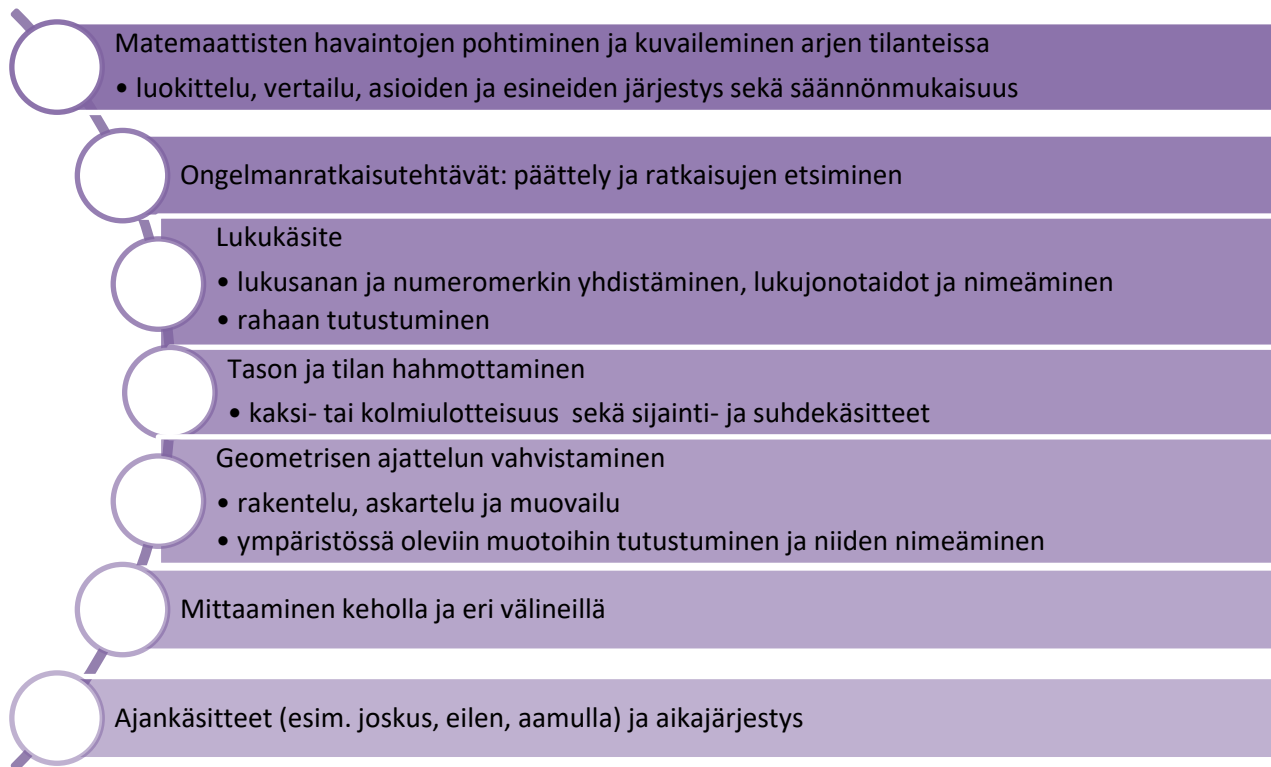
Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

(Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 36)

Matematiikka

*Eskarissa puhuttiin rahan käytöstä ja ostamisesta.
Eskarilainen pohdiskeli asiaa näin:
"Eikö niin ope, että ku me ostetaan kaupasta tavaraa,
ni ne rahat mennee Sauli Niinistölle?"*

Ympäristökasvatus

- Luontokokemukset ja tutustuminen omaan lähiympäristöön
  - kasvit, eläimet, metsä ja luonnon ilmiöt
- Paikallisen luonnon rikkaus sekä sen mahdollisuudet ja arvostaminen
- Havainnot ympäristöstä ja havaintotietojen luokittelun harjoittelu
- Luontoon liittyvien käsitteiden käyttäminen ja päätelmien tekeminen sekä syy-seuraussuhteiden pohtiminen
- Tiedon hankinnan harjoittelu
- Pohja kestäväälle elämäntavalle
  - luonnonsuojelu, kierrätys sekä ympäristöstä ja viihtyisyydestä huolehtiminen

Kuusamon talvi mahdollistaa veden olomuotojen tutkimisen pakkassäässä sekä touhut lumella ja jäällä

Kuusamossa suositaan paikallisia retkikohteita: kuvassa eskarilaiset husky-ajelulla

Kasvun ihmeitä ja kasvattamisen iloa

Teknologia

Arjessa esiintyvien teknologisten ratkaisujen havainnointi sekä ominaisuuksien ja toimivuuden pohdinta

Teknologiaan tutustuminen keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen

Lasten ohjaaminen ymmärtämään, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa

4.3.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 37)

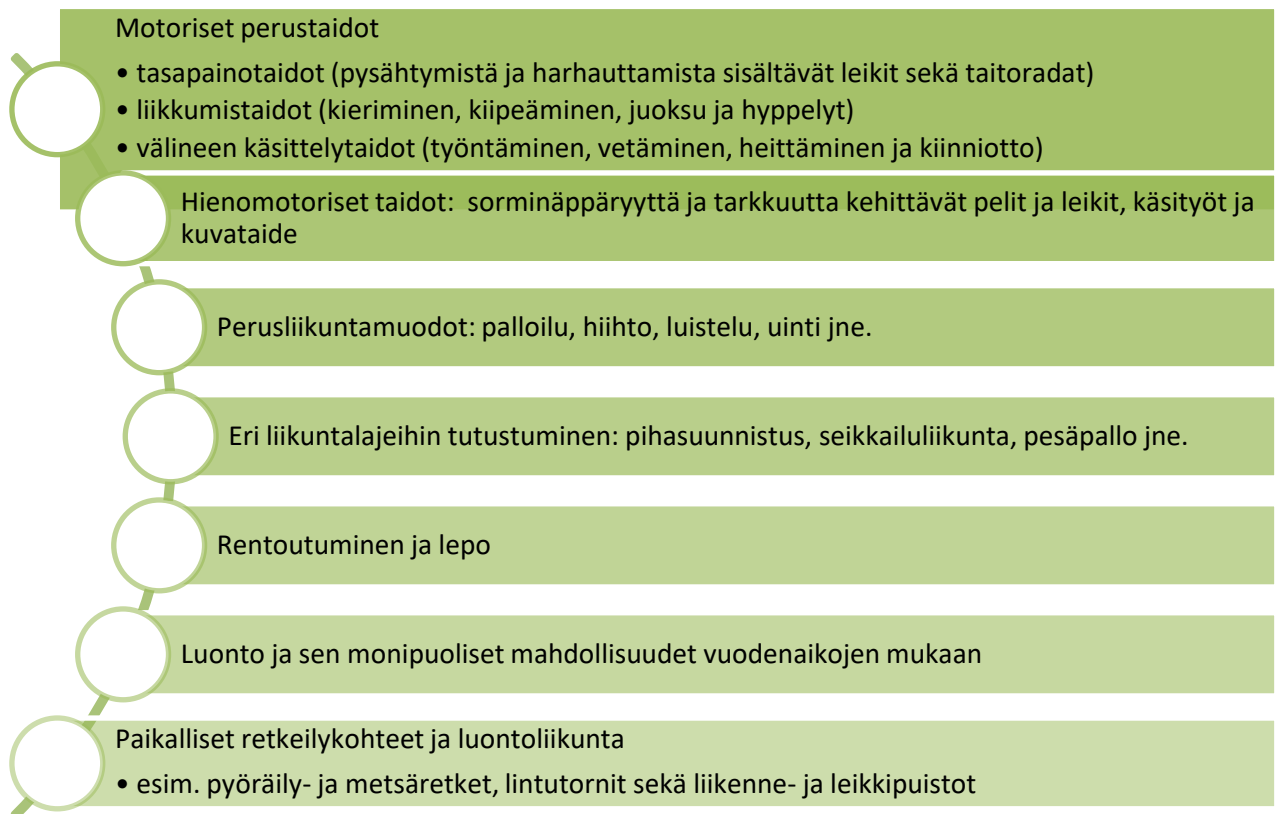
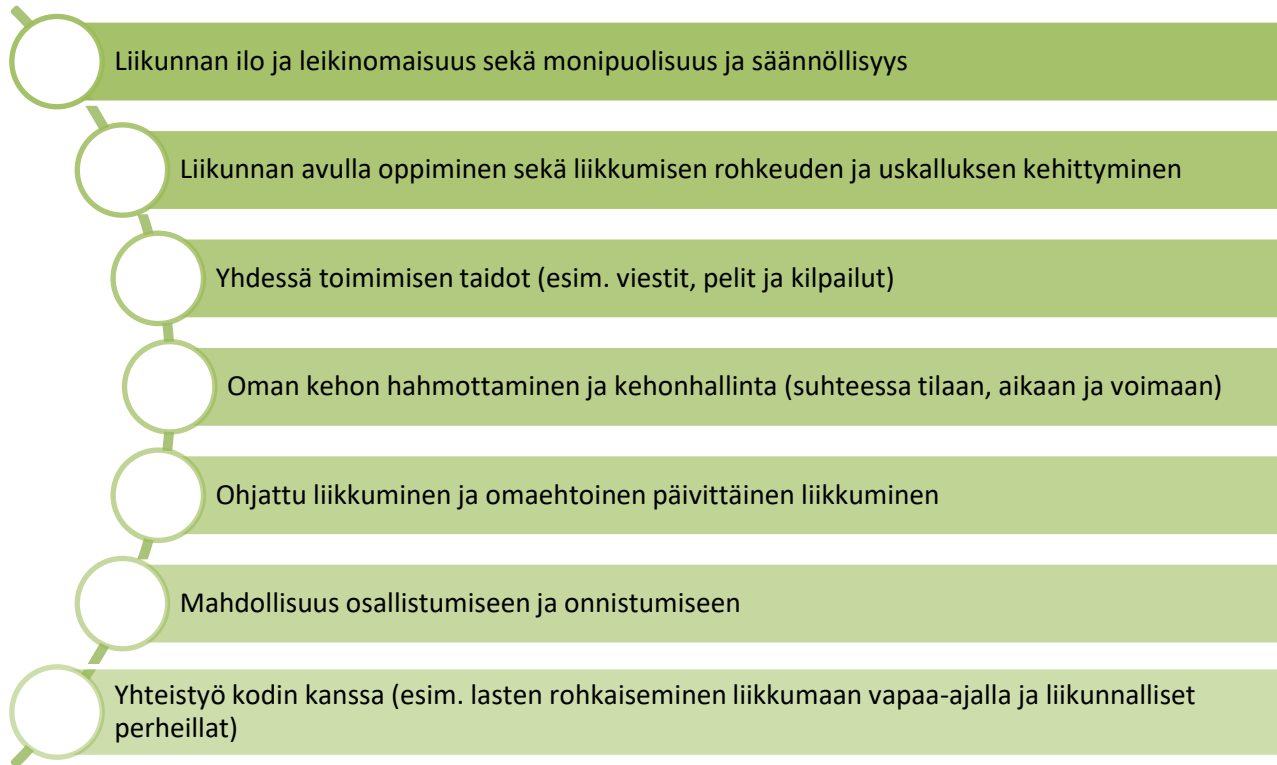
Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 37)

Esiopetuksessa liikutaan ohjatusti ja omaehtoisesti. Ulkoliikuntaa harrastetaan vuodenaikojen mukaan.

Liikunta

Ruoka ja kuluttajuus

- Ruokailutilanteiden ilmapiiri ja viihtyvyys
- Hyvät ruokailutavat ja ruuan arvostaminen
- Terveellinen, varhaiskasvatuksen ruokailusuositusten mukainen ruoka
- Suomalainen ruoka- ja tapakulttuuri, lähiruoka (esim. marjat, kala ja riista)
- Johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin tutustuminen
- Lapsiin kohdistuva mainonta
- Kohtuullisen kuluttamisen merkityksen pohdinta

Tyttö ja poika juttelivat ruokalassa. Tyttö kertoi: "Mää saan aamulla herkkuja ja mää saan illalla herkkuja. Mulle ostetaan melkein kaikki, mitä mää haluan." Poika tuumasi huokaisten: "Voiko jollaki olla niin hyvä elämä?"

Mummi oli ostanut eskaripojalle farkut kirpputorilta. Pojalla ei ollut ennen ollut farkkuja. Eskarin työntekijä kysyi: "Miltä nyt tuntuu?" Poika vastasi: "Olo on kuin toimitusjohtajalla!"

Hyvinvointi ja terveys

- Liikunta ja lepo
- Hyvät ihmissuhteet
- Kaveruus ja toisten huomioonottaminen sekä tunteiden tunnistaminen ja hallinta
- Hygienia ja siihen liittyvät perustaidot (esim. käsien pesu)
- Fyysinen terveys ja mielen hyvinvointi (esim. pohditaan terveyttä sekä sairauksia ja niiden syitä)
- Makeisvapaan esiopetuksen periaate
- Turvallinen liikkuminen eri ympäristöissä

Yhdessä kaverin kanssa – hyvän mielen maisemissa

Turvallisuus

- Oikeus turvalliseen elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen
- Fyysisten ja psyykkisten vaaratilanteiden havainnointi ja pohdiskelu
- Lasten rohkaisu hakemaan aikuisen apua
- Liikenteessä liikkumisen säännöt
- Ikäkaudelle turvallisen tieto- ja viestintäteknologian harjoittelu
- Turvallisuuden tunteen tukeminen, avun pyytämisen ja hankkimisen valmiudet sekä toimiminen turvallisesti tavallisimmissa arkitilanteissa
- Toimintaohjeet ja -mallit
  - esim. MiniVerso-vertaissovittelumenetelmä, Lapset puheeksi -menetelmä, yksikkökohtaiset pelastus- ja turvallisuussuunnitelmat, kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmat ja koulukuljetusopas

4.4 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä ja erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Kuusamossa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten esiopetus järjestetään muun esiopetuksen yhteydessä tai esi- ja perusopetuksen yhteisissä valmistavan opetuksen ryhmissä (ns. valoluokissa). Maahanmuuttajalasten esiopetuksen keskeiset periaatteet ja tavoitteet on kirjattu Kuusamon kaupungin kotouttamisohjelmaan. Lasten kotoutumista ja hyvinvoinnin edistämistä kehitetään kotouttamisohjelman mukaisesti.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten tilanteeseen perehdytään yksilöllisesti ennakoon tai esiopetuksen alkuvaiheessa. Tarvittaessa esiopetuksen alkuvaiheessa pidetään huoltajien kanssa aloituskeskustelu. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaa laadittaessa sovitaan, miten tuetaan lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilymistä sekä suomen kielen ja kulttuurin oppimista. Myös arviointikeskusteluissa kiinnitetään huomiota näihin seikkoihin. Lapsen suomen kielen kehitystä tuetaan arjen vuorovaikutustilanteissa, joissa esiopetuksen henkilöstö ja toiset lapset toimivat kielen oppimisen mallina. Suomi toisena kielenä -opetusta toteutetaan paikallisen S2-opetuksen mallin mukaisesti (S2-opetus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa). Huoltajien kanssa tehdään aktiivista yhteistyötä ja heitä tiedotetaan riittävästi esiopetuksen toimintaperiaatteista ja tavoitteista. Tarvittaessa käytetään tulkki- ja käännöspalveluita.

5 Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisessa esiopetuksen opetussuunnitelmassa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä *kasvun ja oppimisen tuki*. Kasvun ja oppimisen tuki ja lukuun 6 sisältyvä opiskeluhoito muodostavat kokonaisuuden.

Tuen järjestämisessä kiinnitetään huomiota ennaltaehkäisyyn ja tuen tarpeen varhaiseen tunnistamiseen. Käytännössä näitä toteutetaan seuraavien toimien avulla:

- aktiivinen ja avoin yhteistyö huoltajien kanssa
- yhteistyö aiemman varhaiskasvatuksen kanssa
- lapsen oppimissuunnitelman laadinta ja arviointi
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli tiedon siirtymisessä ja tuen suunnittelussa
- yhteistyö opiskeluhoitopalveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa, mm. perheneuvola, lapsiperheiden sosiaalityö, neuvola ja terapeutit
- lapset puheeksi -menetelmä

Tiedonsiirto

Tiedonsiirtoon kiinnitetään erityistä huomiota nivelvaiheissa. Esiopetuksen ensimmäisessä nivelvaiheessa (varhaiskasvatuksesta esiopetukseen) lapsista siirtyy esiopetukseen tiedonsiirtolomake ja varhaiskasvatussuunnitelma, joita hyödynnetään esiopetuksessa ja oppimissuunnitelman laadinnassa.

Keväällä, esiopetuksen toisen nivelvaiheen (esiopetuksesta alkuopetukseen) lähestyessä, kiinnitetään jälleen huomiota tiedonsiirtoon. Keväällä arvioidaan kulunutta esiopetusvuotta ja lapsen

oppimissuunnitelmaa sekä laaditaan tiedonsiirtolomake perusopetukseen. Lomake laaditaan yhteistyössä esiopetuksen opettajan, huoltajien ja lapsen kanssa. Lapselle mahdollisesti kirjatut tukitoimet ja pedagogiset asiakirjat siirtyvät kouluun Wilma-järjestelmän välityksellä. Lisäksi esi- ja alkuopetuksen henkilöstö tekee keskenään yhteistyötä tiedonsiirtoon liittyen.

Kevätlukukauden aikana koulujen erityisopettajat tekevät yhteistyötä esiopetuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa (esim. erityisopettajan havainnointikäynnit esiopetusryhmissä tai tiedonsiirtokeskustelut esiopetuksen opettajan tai erityisopettajan kesken).

Tarvittaessa nivelvaiheissa pidetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan järjestämiä tiedonsiirtopalavereita, joissa on huoltajien lisäksi mukana muita lapsen tuen kannalta keskeisiä tahoja.

5.2 Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatustulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella ja omien edellytystensä mukaisella tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen opiskeluhuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta.

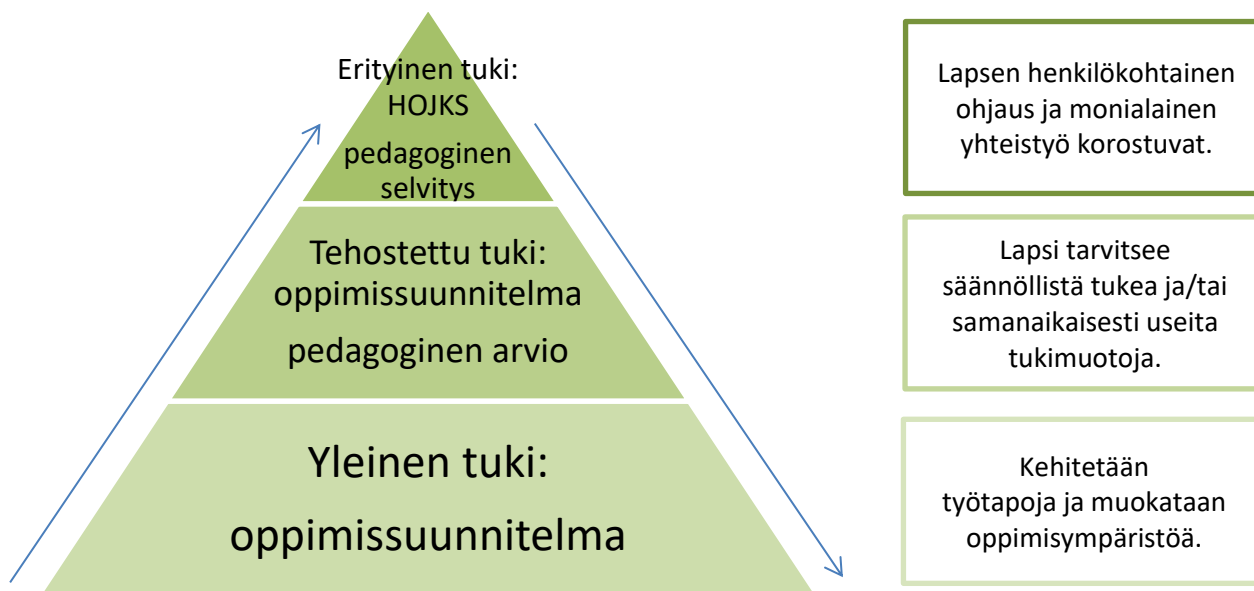
Yhteistyötä tehdään säännöllisesti esim. päivittäisten tapaamisten, puheluiden ja Wilman välityksellä. Huoltajat osallistuvat oppimissuunnitelman laadintaan esiopetuskeskusteluiden merkeissä syksyisin sekä tarvittaessa useammin. Keväisin laaditaan arviointi- ja tiedonsiirtolomake perusopetukseen yhteistyössä huoltajien kanssa (tarvittaessa laadinnan yhteydessä pidetään keskustelu). Sekä oppimissuunnitelmassa että tiedonsiirtolomakkeessa on lapsen oma osuus, joihin kirjataan lapsen ajatuksia ja toiveita.

Esiopetushenkilöstö tiedottaa huoltajia lasta koskevan tiedon käsittelystä (esim. asiakirjojen siirtyminen perusopetukseen ja asiakirjojen arkistointi) sekä tuen tasoista ja tukimuodoista. Tiivis yhteistyö huoltajien kanssa auttaa luomaan lapselle onnistuneen esiopetusvuoden.

5.3 Kolmiportainen tuki

Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki (ks. kuvio 9). Lähtökohdana tuen järjestämiseen ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa ja pitkäjänteisesti suunniteltua. Tuen

suunnittelusta ja antamisesta vastaa esiopetuksen opettaja. Lisäksi mahdollinen muu kasvatushenkilöstö osallistuu tuen suunnitteluun ja antamiseen. Tarvittaessa esiopetuksen henkilöstö konsultoi erityisopettajaa tai muita tahoja. Tehostetussa ja erityisessä tuessa erityisopettajan rooli on keskeinen.

Kuvio 9: kolmiportainen tuki

5.3.1 Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvuille, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ennaltaehkäistään esimerkiksi erilaisilla työtapoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta.

Kuusamossa pyritään mahdollisuuksien mukaan huomioimaan lasten yksilöllisiä tarpeita jo esiopetusryhmiä muodostettaessa. Ryhmäkoko säätelemällä tai joustavilla järjestelyillä voidaan tukea yksilöllisen esiopetuksen toteutumista.

Havainnointi ja arviointi läpi koko esiopetusvuoden ovat esiopetuksen opettajan työvälineitä yksittäisen lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen seuraamisessa. Jokaiselle lapselle laaditaan esiopetuksen oppimissuunnitelma, joka koostuu havainnoinnista, tavoitteista, toimenpiteistä sekä

arvioinnista. Oppimissuunnitelma laaditaan yhdessä huoltajien kanssa syyslukukauden aikana. Suunnitelmaa arvioidaan tarpeen mukaan. Tarvittaessa yhteistyötä lapsen asioissa tehdään huoltajien luvalla myös aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa sekä mahdollisten terapeuttien, kuntoutusohjaajien tai muiden tahojen kanssa. Lasten oppimissuunnitelmien pohjalta laaditaan ryhmän oppimissuunnitelma, johon kootaan koko lapsiryhmää koskevia tavoitteita ja toimenpiteitä. Sekä lapsen että ryhmän oppimissuunnitelman laatimisesta vastaa esiopetuksen opettaja.

Esiopetuksen opettajien ja puheterapeuttien työvälineeksi on laadittu kielellisten valmiuksien arviointilomake (ns. LuKi-seula), jonka tarkoituksena on kartoittaa lapsen kielellisiä valmiuksia ja ennaltaehkäistä lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen vaikeuksia. Kartoitus tehdään esiopetusvuoden alussa ja tarvittaessa uudestaan kevätlukukaudella. LuKi-seula sisältää ryhmä- ja yksilötehtäviä, jotka pääsääntöisesti ohjaa lapsen esiopetuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee havainnointikäyntejä ryhmiin esiopetuksen alettua. Esiopetusvuoden aikana erityisopettaja ja esiopetuksen opettaja pohtivat yhdessä mm. tuen tarpeita ja tukitoimia sekä lasten valmiuksia koulun aloitusta ajatellen. Esiopetuksen opettaja voi konsultoida tarvittaessa erityisopettajaa muutoinkin.

Yleisen tuen tukimuotoja ovat:

- Apuvälineet (esim. kuvat, istuintyyny, tiimalasi, kynätuki)
- Avustajapalvelut (henkilökohtainen, ryhmäkohtainen, väliaikainen)
- Erityispedagoginen ohjaus (esim. osa-aikainen erityisopetus tai erityisopettajan konsultointi)
- Eriyttäminen (esim. ajan, tavoitteiden tai sisällön suhteen)
- Esiopetuksen kertaaminen
- Joustavat ryhmittelyt (esim. pienryhmätoiminta)
- Kommunikointitavat (esim. kuvat, tukiviittomat tai mallintaminen)
- Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus
- Lapsenohjaus (esim. aikuisen lisätty tuki ja ohjaus)
- Lapset puheeksi -menetelmä
- Ohjaus- ja tukipalvelut (esim. toiminta-, fysio- tai puheterapia)
- Opetusmenetelmät ja työskentelytavat (esim. kili-kerho tai vuorovaikutusleikki)
- Opiskeluhuollon tuki (esim. terveydenhoitajan tai kuraattorin tuki)
- Oppimisympäristön muokkaus (esim. työskentelypaikan rajaaminen tai strukturointi)

5.3.2 Tehostettu tuki

Pedagoginen arvio

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Esiopetuksen opettaja havainnoi lasta ja suunnittelee lapselle tavoitteita ja tukitoimia yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteet ja tukitoimet kirjataan oppimissuunnitelmaan sekä tarvittaessa Wilman toimenpide-korteille. Mikäli yleinen tuki ei ole riittävää, opettaja (tai opettaja yhdessä erityisopettajan kanssa) laatii kirjallisen pedagogisen arvion Wilmaan. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhoillon ammattihenkilöiden kanssa. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan pedagogiseen arvioon.

Päätöksen tehostettuun tukeen siirtymisestä tai sen päättymisestä tekee moniammatillinen ryhmä käsitellessään pedagogista arviota. Ryhmään kuuluu esiopetuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja huoltaja/huoltajat. Tarvittaessa ryhmään kutsutaan muita asiantuntijoita ja lapsen kanssa työskenteleviä tahoja, kuten terapeutti, kuntoutusohjaaja tai erityisavustaja.

Mikäli lapsi on esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa ja tuki tehostetaan varhaiskasvatuksen osalta, tehdään siitä hallintopäätös.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta. Tehostetun tuen oppimissuunnitelma toimii myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmana, mikäli esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa siirrytään tehostettuun tukeen.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Oppimissuunnitelma kirjataan Wilmaan ja sen kirjaamisesta vastaa esiopetuksen opettaja. Tarvittaessa opettaja voi konsultoida varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Laatumiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Muita asiakirjoja tai suunnitelmia hyödynnetään huoltajan luvalla.

Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa. Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Tehostetun tuen tukimuodot ovat sisällöllisesti samoja kuin yleisen tuen muodot (s. 34), mutta niitä toteutetaan säännöllisemmin ja/tai samanaikaisesti toteutetaan useita tukimuotoja.

5.3.3 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esiopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että

lapsen opetusta ei vammaan, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erytinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erytisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erytisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi yksilökohtainen opiskeluhoolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Erytisen tuen tarve arvioidaan monialaisesti yksittäistä lasta koskevissa tapaamisissa. Esiopetuksessa erityistä tukea annetaan Kirkkokedon koulun luokkamuoitoisessa erityisopetuksessa tai esiopetuksen yleisen tuen ryhmissä.

Erytisen tuen päättäminen esiopetuksen aikana on harvinaista, mutta mahdollista. Tällaisessa tilanteessa laaditaan pedagoginen selvitys ja oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Erytisen tuen tukimuodot määräytyvät pitkälti lapsen esiopetuspaikan mukaan (erityisopetusluokka vai yleisopetuksen ryhmä). Tukimuodot on lueteltu aiemmin sivulla 34. Erytisessä tuessa tukimuotoja toteutetaan hyvin intensiivisesti ja säännöllisesti sekä pääsääntöisesti useita tukimuotoja samanaikaisesti. Erytisessä tuessa monialainen yhteistyö korostuu.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys, jonka perusteella tehdään arvio lapsen erityisen tuen tarpeesta. Pedagoginen selvitys kirjataan Wilmaan ja sen kirjaamisesta vastaa esiopetuksen opettaja yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Muita asiakirjoja tai suunnitelmia hyödynnetään huoltajan luvalla. Erytiseen tukeen liittyvistä päätöksistä laaditaan hallintopäätös, jonka tekee kasvatus- ja sivistystoimen toimialajohtaja.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). HOJKS kirjataan Wilmaan ja sen kirjaamisesta vastaavat esiopetuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta. HOJKS toimii myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmana, mikäli esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa siirrytään erityiseen tukeen.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Muita asiakirjoja tai suunnitelmia hyödynnetään huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat. HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa.

Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsen oppivelvollisuutta voidaan pidentää 11 vuoteen, jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella kestää yhden tai kaksi vuotta.

Mikäli lapsi saa lausunnon pidennetystä oppivelvollisuudesta, toimitetaan lausunto ja huoltajien kuulemisen lomake kasvatus- ja sivistystoimialan toimialajohtajalle. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai erityisopetuksen koordinaattori valmistele erityisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden esityksen, jonka pohjalta toimialajohtaja tekee päätöksen. Pidennetyn oppivelvollisuuden lapsi aloittaa esiopetuksen koulun luokkamuotoisessa erityisopetusryhmässä tai yleisopetuksen esiopetusryhmässä.

Pidennetyn oppivelvollisuuden saaneen lapsen kohdalla varhaiskasvatuksen erityisopettaja, erityisopetuksen koordinaattori ja lapsen huoltajat ovat tiiviisti yhteistyössä jo ennen esiopetuksen alkua. Esiopetuspaikka ja tukijärjestelyt mietitään yksilöllisesti, lähtökohtana lapsen tarpeet.

Perusopetuksen poikkeava aloittamisajankohta

Lapsella on oikeus aloittaa perusopetus vuotta säädettyä aikaisemmin, jos lapsella on psykologisten ja tarvittaessa lääketieteellisten selvitysten perusteella edellytykset suoriutua opiskelusta. Opetuksen järjestäjä voi myös mainittujen selvitysten perusteella antaa lapselle luvan aloittaa perusopetus vuotta säädettyä myöhemmin. Päätökset varhentamisesta ja myöhentämisestä tekee yhtenäisen peruskoulun rehtori.

5.4 Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Esiopetuksessa osa-aikaisesta erityisopetuksesta vastaavat erityisopettajat yhteistyössä esiopetuksen opettajien kanssa.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkiä tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkiä tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Erityisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä.

yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Päätökset tekee varhaiskasvatusjohtaja tai kasvatus- ja sivistystoimen toimialajohtaja. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

6 Opiskeluhoito

Opetuksen järjestäjän on laadittava opiskeluhoitokokonaisuuden toteuttamiseksi opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma. Järjestäjäkohtaisen opiskeluhoitokokonaisuuden yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaa monialainen opiskeluhoitokokousryhmä. Opiskeluhoitosuunnitelma laaditaan yhteistyössä opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön ja hyvinvointialueen kanssa.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma korvaa opiskeluhoitokokonaisuuden osalta paikallisen opetussuunnitelman. Se sisältää opetuksen järjestäjäkohtaisesti määritellyt opiskeluhoitotyön tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhoitokokonaisuuden toteuttamiseksi ja seuraamiseksi sekä alla mainitut tiedot. Suunnitelma liitetään kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

Opiskeluhoitosuunnitelmaan on kirjattu seuraavat tiedot:

- arvio opiskeluhoitokokonaisuuden kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista
- toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoitokokonaisuuden edistämiseksi
- toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi (yksilökohtainen opiskeluhoito)
- yhteistyön järjestäminen lasten ja heidän perheidensä sekä henkilöstön ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa
- suunnitelmat lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma

Kuusamossa esi- ja perusopetuksella on yhteinen paikallinen opiskeluhoitosuunnitelma. Se julkaistaan Kuusamon kaupungin internet-sivuilla ja Wilmassa.

Esiopetuksen asiakirjoja ja lomakkeita

Asiakirjat

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet
Esiopetuksen vuosisuunnitelma
Esi- ja perusopetuksen nivelvaiheen vuosikello
Lukuvuositiedotteet
Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma
Koulukuljetusopas
Kuusamon kaupungin kotouttamissuunnitelma
Kuusamon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma
Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
Lääkehoitosuunnitelma
S2-opetus Kuusamon varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa
Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma
Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaiheen vuosikello

Lomakkeet

Avustamisen tarpeen kartoitus
Esiopetuksen aloituskeskustelu / monikulttuuriset lapset
Esiopetuksen esitietolomake
Esiopetuksen oppimissuunnitelma (yleinen tuki)

- Kansilehti: henkilötiedot ja allekirjoitukset sekä lapsen ja huoltajan osuudet
- Liite 1: havainnot, tavoitteet & toimenpiteet
- Liite 2: arviointi & tiedonsiirto
- Liite 3: ryhmän oppimissuunnitelma

Esiopetuksen pedagogiset asiakirjat Wilmassa

1. Pedagoginen arvio
2. Oppimissuunnitelma (tehostettu tuki)
3. Pedagoginen selvitys
4. HOJKS

Todistus esiopetuksesta

ESIOPS-työryhmän jäsenet

Airisniemi Katja, esiopetuksen opettaja
Granroth Merja, esiopetuksen opettaja
Jaakkola Asta, esiopetuksen opettaja
Jormakka Enni, esiopetuksen opettaja
Määttä Elina, luokanopettaja
Nevala Sanna, esiopetuksen opettaja
Oikarainen Raija, esiopetuksen opettaja
Pesonen Susanna, esiopetuksen johtaja
Ronkainen Päivi, esiopetuksen opettaja
Salmivaara Kaija, esiopetuksen opettaja
Suorajarvi Soile, varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Valokuvat: Granroth Merja, Jormakka Enni, Pesonen Susanna

Päivitykset

Päivitys: kevät 2019

Pesonen Susanna, varhaiskasvatuksen aluejohtaja
Suorajärvi Soile, varhaiskasvatuksen erityisopettaja
Esiopetuksen henkilöstö

Päivitys: syksy 2022

Pesonen Susanna, varhaiskasvatuksen aluejohtaja
Savolainen Kati, varhaiskasvatusjohtaja

Päivitys: kevät 2023

Pesonen Susanna, varhaiskasvatuksen aluejohtaja
yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja esiopetuksen opettajien kanssa